

MARKUS ZUSAK

Zlodejka
kníh

IKAR

MARKUS
ZUSAK

Zlodejka kníh

Preložil Vladislav Gális

IKAR

Markus Zusak
THE BOOK THIEF

Text copyright © 2005 by Markus Zusak
Translation © 2010, 2016 by Vladislav Gális
Jacket design © 2013 by Twentieth Century Fox Film Corporation
Illustrations copyright © 2005 by Trudy White
Slovak edition © 2016 by Ikar

ISBN 978-80-551-8185-1

*S láskou a obdivom venujem
Elisabeth a Helmutovi Zusakovcom*

POĎAKOVANIE

Predovšetkým ďakujem Anne McFarlanovej (ktorá je studnicou vedomostí i láskavosti) a Erin Clarkovej (za predvídavnosť, milotu a rady v pravý čas). Mimoriadnu vďaku chcem vysloviť Bri Tunnickliffovej za to, že so mnou vydržala a snažila sa uveriť, že dodržím termíny.

Trudy Whitovej som vďačný za jej veľkodušnosť a talent. Som poctený, že tieto stránky spestrila ilustráciami.

Táto kniha by určite nevznikla bez pomoci mnohých ľudí: Cate Patersonovej, Nikki Christerovej, Jo Jarrahovej, Anyez Lindopovej, Jane Novakovej, Fiony Inglisovej a Catherine Draytonovej. Ďakujem, že ste tomuto príbehu a mne venovali svoj vzácny čas. Sotva sa mi podarí vyjadriť, ako si to cením.

Ďakujem aj inštitúciám ako Sydney Jewish Museum a Australian War Memorial. A tiež Doris Seiderovej z Jewish Archive a Rebecce Biehlerovej za informácie o sezónnych premenách jabloní.

Ďakujem Dominike Zusakovej, Kinge Kovacsovej a Andrewovi Jansonovi za povzbudzovanie a výdrž.

A napokon musím osobitne poďakovať Lise a Helmutovi Zusakovcom za príbehy, ktorým sa občas ťažko verí, za smiech a za to, že mi ukázali tú druhú stranu.

Markus

PROLÓG



POHORIE TROSIEK

kde rozprávač predstavuje:

sám seba – farby
– a zlodajku kníh

SMRŤ A ČOKOLÁDA

Najskôr farby.
Potom ľudia.
Tak zvyčajne vnímam svet.
Alebo sa o to aspoň usilujem.

NA ÚVOD JEDNA MALIČKOSŤ Zomriete.

Úprimne sa priznávam, že k tejto téme sa usilujem pristupovať zvesela, aj keď mi väčšina ľudí veľmi neverí, hoci im vytrvalo dokazujem opak. Prosím, verte mi. Naozaj viem byť veselý. Aj priateľský. Prijemný. Zdvorilý. A to je len začiatok. Len neočakávajte, že budem milý. S milotou nemám nič spoločné.

REAKCIA NA UVEDENÚ SKUTOČNOSŤ Trápi vás to? Prosím, len sa neobávajte. Vždy hrám fér.

Pardon, mal by som sa predstaviť.

Na začiatok.

Celkom som zabudol na dobré spôsoby.

Mohol by som sa predstaviť, ako sa to bežne robí, ale načo? Čoskoro ma dosť dobre spoznáte, to závisí len od pestrého súboru premenných. Stačí povedať, že v istom momente nad vami zastanem čo najžoviálnejšie a vaša duša sa ocitne v mojom náručí. Na pleci budem mať učupenú farbu. Nežne vás odnesiem.

Vy budete v tej chvíli ležať (ľudia pri tom stoja zriedka). Budete ako stuhnutí vo vlastnom tele. Možno príde prekva- penie, vo vzduchu zavibruje výkrik. A ja už budem počuť iba vlastný dych a zvuk zápachu a svojich krokov.

Otázka znie, akej farby bude všetko vo chvíli, keď si po vás prídem. A čo bude hovoriť obloha.

Osobne mi vyhovuje čokoládová. Tmavočokoládová. Údaj- ne mi svedčí. Pravdaže, usilujem sa obdivovať všetky farby, čo vidím, celé spektrum. Zhruba miliardu chutí, ani dve nie sú rovnaké, a oblohu, ktorú možno pomaly cmúľať. Pomáha mi to proti stresu. Lepšie sa tak uvoľním.

KRÁTKA TEÓRIA

Ľudia si všímajú farby dňa len na jeho začiatku a konci, zato mne je jasné, že deň v každom mo- mente prechádza množstvom odtieňov a intonácií. Jediná hodina niekedy pozostáva z tisícok rozlič- ných farieb. Voskovožltých, oblačnomodrých. Zo šera či tmy. Vo svojej brandži sa ich usilujem zazna- menať všetky.

Ako som už spomínal, mojou jedinou záchranou je rozptýlenie. Udržiava ma pri zdravom rozume. Potrebujem ho už vzhľadom na to, ako dlho konám túto prácu. Kto by ma však mohol nahra- diť? Kto by ma vystriedal, kým by som oddychoval v nejakom tom rekreačnom stredisku, či už v trópoch, alebo na zasneže- nom svahu? Samozrejme, nikto, a to ma podnietilo vedome sa rozhodnúť: dovolenku čerpať prostredníctvom rozptýlenia. A tak je jasné, že dovolenkujem len útržkovito. Vo farbách.

Aj tak sa možno opýtate, načo vlastne potrebujem dovo- lenku. Načo mi je rozptýlenie?

A to ma privádza k ďalšej záležitosti.

K pozostalým.

K tým, čo prežili.

To sú tí, na ktorých sa nevládzem ani pozrieť, hoci sa na- pokon pozerám často. Vyhladávam farby, aby som na nich

nemyslel, no z času na čas vidím tých, čo mi zostali, ako sa rozpadávajú v skladačke uvedomovania, zúfalstva a prekva-
penia. Majú prebodnuté srdce. Splasnuté pľúca.

A to ma zase privádza k téme, o ktorej vám chcem dnes večer porozprávať, či vlastne dnes, to je jedno, na hodine a farbe nezáleží. Je to príbeh jedného z tých, čo stále preží-
vajú – čo sa vycvičili v umení pozostalosti.

Je to vlastne krátky príbeh a okrem iného je o:

- **dievčati,**
- **slovách,**
- **akordeonistovi,**
- **fanatických Nemcoch,**
- **židovskom päsťiarovi**
- **a o zlodejčine; tej je v ňom dosť.**

Zlodejku kníh som videl trikrát.

PRI KOĽAJNICIACH

Najskôr niečo biele. Oslepujúco biele.

Podaktorí sa zrejme domnievajú, že biela nie je farba a podobné nezmysly. Ja hovorím, že je. Biela bezpochyby je farba a vôbec si nemyslím, že by ste sa práve so mnou túžili škriepiť.



Prosím, nech vás táto hrozba nevyvedie z rovnováhy.

Sú to len silácke reči.

Nemám sklony k násiliu. Ani k zlobe. Som len dôsledok.

Áno, biela.

Akoby celú zem zahalila biela. Natiahla si ju podobne, ako sa niekto súka do svetra. Pri koľajniciach boli stopy hlboké až po holene. Stromy pokrývali ľadové paplóny.

Ako zrejme správne predpokladáte, niekto zomrel.

Nemohli ho len tak nechať na zemi. Zatiaľ to nebol problém, no onedlho odstránia zátarasy na koľajniciach a vlak bude musieť pokračovať v ceste.

Boli tam dvaja strážnici.

Matka a dcéra.

A jedna mŕtvola.

Matka, dievča aj mŕtvola zaťato mlčali.

„No a čo iné mám robiť?“

Strážnici boli dvaja, jeden vysoký, druhý nízky. Vysoký sa vždy ozval prvý, hoci nevelil. Díval sa na menšieho a okrúhlejšieho. Ten mal rumennú tvár.

„No,“ ozval sa druhý, „nemôžeme ich nechať takto, či hej?“
Vysoký strácal trpezlivosť. „A prečo nie?“

Menší skoro vybuchol. Pozrel sa vyššiemu na bradu a zvraskol: „*Spinnst du?* Čo si sprostý!“ Pobúrenie sa mu na lícach zrkadlilo čoraz výraznejšie. Pokožka sa mu napínala. „No tak,“ zavrčal a pustil sa brodiť snehom. „Všetkých troch zase naložíme, ak to už inak nepôjde. A oznámime to ďalšej stanici.“

Vtedy som sa už stihol dopustiť tej najelementárnejšej chyby. Ani neviem vypovedať, ako strašne som zlyhal. Veď spočiatku som spravil všetko, čo bolo treba.

Preštudoval som si oslepujúco bielu oblohu, ktorá stála za oknom pohybujúceho sa vlaku. Vlastne som ju vdychoval, no aj tak som zaváhal. Stratil som tempo, lebo som sa zamyslel. Zaujalo ma to dievča. Ovládla ma zvedavosť, tak som si povedal, že zostanem čo najdlhšie, a díval som sa.

O dvadsaťtri minút, keď vlak stál, vystúpil som s nimi.

V náručí som držal malú dušu.

Stál som mierne vpravo.

Dynamické duo železničných strážnikov sa vrátilo k matke, k dievčatu a malej mŕtvole mužského pohlavia. Jasne si spomínam, že som v ten deň hlasno dýchal. Prekvapilo ma, že ma strážnici nepočujú, keď popri mne prešli. Svet sa prehýbal pod ťarchou snehu.

Zo desať metrov naľavo odo mňa stálo bledé dievča s prázdnyim žalúdkom.

Triasli sa jej pery.

Studené ruky mala zopnuté.

Zlodejke kníh na líca primrzli slzy.

ZATMENIE

Nasleduje typická čierna, ak chcete, aby som dokázal, že mám široké záľuby. Najtmavšia chvíľa pred svitaním.

Tentoraz som prišiel po muža, asi dvadsaťštyriročného. V istom zmysle to bola krása. Lietadlo ešte pokašľovalo a z oboch pľúc sa mu valil dym.

Keď spadlo, vyrylo do zeme tri hlboké čiary. Krídla malo ako odseknuté ruky. Koniec lietania. Koniec, milý vták z kovu.



ĎALŠIA DROBNÁ INFORMÁCIA



**Niekedy prichádzam priskoro. Príliš sa ponáhľam.
A niektorí ľudia sa pri živote udržia dlhšie, než by sa
dalo čakať.**

Prešlo zopár minút a dym ustal. Nezostalo nič.

Najskôr prišiel chlapec, zadržiaval dych a niesol čosi ako skrinku na nástroje. Rozochvene pristúpil ku kabíne a zadíval sa na pilota; odhadoval, či žije – a v tej chvíli ešte žil. Zlodejka kníh dorazila asi o tridsať sekúnd po ňom.

Od prvého razu prešli roky, no spoznal som ju.

Dychčala.

Chlapec zo skrinky vybral, len si predstavte, plyšového medvedíka.

Prestrčil ruku cez rozbité okno a položil ho pilotovi na hrud'. Usmiaty medvedík sa chúlil na hromade úlomkov, čo zostala z muža, a v jeho krvi. Po pár minútach som sa chopil šance. Bol na to akurátny čas.

Vošiel som dnu, uvoľnil som mu z tela dušu a jemne ju vyniesol.

Zostalo len telo, chabnúci pach dymu a usmiaty medvedík.

Kým sa objavili ľudia, všetko sa zmenilo. Na horizonte tleli prvé uhlíky. Z tmy zostala čarbanica a rýchlo sa strácala.

Zato muž mal farbu kosti. Pokožka sa mu sfarbila do kostrova. Mal pokrkvajúcu uniformu. Oči chladné a hnedé – ako fláky od rozliatej kávy – a tie posledné haky-baky na oblohe vytvorili čosi, čo mi pripadalo zvláštne, a predsa známe. Podpis.

Ľudia robili, čo bežne robievajú.

Kračal som pomedzi nich a každý len stál a pohrával sa s tým tichom. Koktail nesúvislých gest, tlmených viet a nemých nervózných obzretí.

Keď som sa obzrel k lietadlu, vyzeralo to, že pilotove otvorené ústa sa usmievajú.

Posledný drsný žartík.

Ďalšia ľudská vtipná pointa.

Uniforma ho halila ako rubáš, kým s oblohou zápasilo sivejúce svetlo. Ako už často, aj tu sa mi stalo, že keď som sa vydal na cestu, mihol sa rýchly tieň, posledné kratučké zatmenie, akoby na rozlúčku s ďalšou odchádzajúcou dušou.

Tak vidíte, napriek všetkým tým farbám, ktoré sa natahujú a mocujú s tým, čo na svete vidím, často pri smrti človeka zazriem zatmenie.

Videl som ich už milióny.

Viac zatmení, než by si ktokoľvek túžil zapamätať.

VLAJKA

Keď som ju videl naposledy, bola červená. Obloha pripomínala vriacu a bublajúcu polievku. Bola trochu prihorená. V červeni plávali čierne omrvinky a korenie.

Tu na ulici, ktorá vyzerala ako stránky popfříkané olejom, sa predtým deti hrali škôlku. Keď som sem prišiel, ešte som počul ozvenu. Dupot chodidiel na ceste. Smejúce sa detské hlasy a úsmevy ako soľ, no rýchlo sa rozpadávajúce.

A potom bomby.

Tentoraz bolo všetko oneskorené.

Sirény. Škriekanie kukučiek v rádiu. Všetko neskoro.

V priebehu niekoľkých minút sa na seba navříšili kusy betónu a hliny. Ulice boli ako prasknuté žily. Krv z nich tiekla, až kým neuschla na ceste, a telá tam ležali ako naplavené drevo po potope.

Všetky tam boli prilepené. Balík duší.

Bol to osud?

Nešťastná náhoda?

Tá ich sem takto prilepila?

Samozrejme, že nie.

Nebuďme hlúpi.

Pravdepodobne to malo viac spoločné s bombami, čo zhodili ľudia schovaní v oblakoch.

Obloha celé hodiny zostala zničujúco rozvarená červená. Nemecké mestečko bolo znovu rozmetané. Vločky popola padali tak milučko, až ste boli v pokušení vyplaziť jazyk, zachytiť ich a ochutnať. Ibaže by vám spálili pery. Uvarili by vám ústa.

Vidím to celkom jasne.

Práve som sa chystal odísť, keď som ju tam našiel kľačať.

Okolo nej bolo napísané, navrhnuté, vztýčené pohorie trosiek. V rukách zvierala knihu.

Zlodejka kníh sa zúfalo túžila vrátiť do pivnice, posledný raz napísať alebo prečítať svoj príbeh. S odstupom času jej to jednoznačne vidím na tvári. Nesmierne po tom túžila – po tom pociť bezpečia a domova –, no nedokázala sa pohnúť. Navyše pivnica už neexistovala. Stala sa súčasťou zmangľovanej krajiny.

Znovu vás prosím, aby ste mi verili.

Chcel som zastať. Čupnúť si.

Chcel som povedať: „Prepáč, dieťa.“

To však nie je dovolené.

Nečupol som si. Neprehovoril som.

Namiesto toho som ju chvíľu pozoroval. A keď sa konečne dokázala pohnúť, nasledoval som ju.

Pustila knihu na zem.

Kľakla si.

Zlodejka kníh zakvílila.

Keď sa začalo upratovanie, na knihu jej niekoľkokrát stúpili, a hoci vydali príkaz odpratávať len betónové trosky, najväčšiu vzácnosť tohto dievčata hodili na korbu nákladiaka; a vtedy som už musel. Vyliezol som na korbu a zdvihol som ju. Neuvedomil som si, že roky budem jej príbeh čítať na cestách, až ho prečítam stovky ráz. Že sa budem dívať na miesta, kde sa naše dráhy pretali, a čudovať sa nad tým, čo to dievča videlo a ako prežilo. Je to to najlepšie, čo môžem urobiť – dívať sa, ako to zapadá do všetkého, čoho som bol vtedy svedkom.

Pri spomienke na ňu vidím dlhý zoznam farieb, no najväčšmi rezonujú tri, v ktorých som ju osobne videl. Niekedy sa mi

podarí nad týmito okamihmi vznášať. Visím tam, až kým sa zhnisaná pravda krvácaním nevyčíri.

Vtedy vidím, ako vznikajú.

 FARBY 

ČERVENÁ  BIELA  ČIERNA 

Dopadajú na seba. Čierny podpis na oslepujúcu všadeprítomnú bielu, na hustú polievkovú červenú.

Áno, stále si ju pripomínam a v jednom z premnohých vreciek nosím jej príbeh, aby som ho mohol vyrozprávať. Je jedným z viacerých, čo nosím, každý je sám osebe nezvyčajný. Každý je pokusom – nesmierne odvážnym – dokázať mi, že vy a vaša ľudská existencia máte význam.

Tu je. Jeden z hŕstky.

Zlodejka kníh.

Ak chcete, poďte so mnou. Porozprávam vám príbeh.

Niečo vám ukážem.

PRVÁ ČASŤ



PRÍRUČKA HROBÁRA

a v nej:

himmelstrasse – umenie *saumenschingu* – žena
so železnou pästou – pokus o bozk – jesse owens
– šmirgeľ – vôňa priateľstva – šampiónka v ťažkej
váhe – a *watschen* nad všetky *watscheny*